

RODNA RAVNOPRAVNOST NEDOSTIŽAN CILJ CRNOGORSKE POLITIKE

Naziv publikacije

RODNA RAVNOPRAVNOST NEDOSTIŽAN CILJ CRNOGORSKE POLITIKE

Izdavač : Centar za razvoj nevladinih organizacija (**CRNVO**)

Ul. Sima Barovića 24, Podgorica

Tel/fax : 020/219 120, 219 121, 219 122, 219 123

E-mail : crnvo@crnvo.me

Web sajt : www.crnvo.me

Za izdavača **Zorana Marković**

Autorka **Milica Milonjić**

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-86-85579-56-1
COBISS.CG-ID 24832260

Dizajn i prelom DTPdesign
Godina izdanja **2022.**
Mjesto izdanja Podgorica

**Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava**

Ova publikacija pripremljena je u okviru projekta Jačanje ravnopravnosti rodni uloga u političkoj sferi, koji CRNVO sprovodi uz finasijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Centra za razvoj nevladinih organizacija i ne odražava stavove Ministarstva ljudskih i manjinskih prava.

Sažetak

Rodno balansirana zastupljenost žena i muškaraca u javnoj, naročito u političkoj sferi, definiše se kao paritetni odnos žena i muškaraca u procesima izrade javnih politika i donošenja odluka (50%:50%). Uprkos određenim naporima kroz izmjenu normativnog okvira i uvođenje institucionalnih mehanizama, stanje u praksi je poražavajuće. Prema posljednjim istraživanjima javnog mnjenja, skoro polovina žena u Crnoj Gori smatra da politička atmosfera nije ohrabrujuća za žene da se politički angažuju, iako 70% njih smatra da žene mogu napraviti stvarnu promjenu svojim učešćem.

Podatke istraživanja javnog mnjenja da je svega 7.9% žena uključeno u politički život u Crnoj Gori potvrđuju nalazi ove analize koji ukazuju na nedovoljan procenat učešća žena u politici na svim nivoima – predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti na centralnom i lokalnom nivou, kao i u okviru političkih partija.

Naime, u Skupštini Crne Gore trenutno je 27.16% poslanica, dok je nakon izbora 2020. godine bilo 22.22% njih. U Vladi Crne Gore izglasanoj 4. decembra 2020. godine žene zauzimaju četiri ministarska mjesta, odnosno 33.33%. U radu lokalnih parlamenata žene učestvuju sa svega 31.18% ukoliko posmatramo zbirni prosjek za sve jedinice lokalne samouprave.

Jedan od razloga za ovakvo stanje jeste zatvorenost za promjene crnogorskih političkih partija. Naime, na čelu političkih partija u Crnoj Gori nema žena. Funkcije potpredsjednica obavlja 20.59% njih, dok žene čine 18.78% ukupnog broja članova predsjedništva partija koje su razmatrane ovom analizom.

Kako bi se unaprijedilo postojeće stanje, Crna Gora mora preduzeti sistemske korake ka reformisanju izbornog zakonodavstva, prije svega kroz uvođenje obaveze da jedan u svaka tri kandidata na izbornoj listi mora biti osoba manje zastupljenog pola. Takođe, potrebno je osnažiti žene da učestvuju u politici na svim nivoima kroz udružene napore aktera vlasti na svim nivoima. Političke partije je potrebno obavezati da statistiku o učešću žena u svim partijskim organima objavljuju na svojim Internet prezentacijama kako bi biračima ove informacije bile lako dostupne i kako bi na osnovu njih mogli donijeti odluku o podršci određenoj partiji na izborima.

Normativna rješenja bez adekvatne primjene

Ravnopravnost žena i muškaraca u Crnoj Gori garantovana je najvišim pravnim aktom - Ustavom. Uvođenje rodne ravnopravnosti kao ustavnog principa važno je za ostvarivanje ženskih ljudskih prava i sloboda bez diskriminacije, a država je dužna da razvija politiku jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti predviđena je obaveza Skupštine i Vlade Crne Gore da vode računa o rodno balansiranoj zastupljenosti žena i muškaraca u svim oblicima rada i odlučivanja. Ovo je važna, ali često zanemarena obaveza vrhovnih organa zakonodavne i izvršne vlasti. Naime, mali broj žena u sferama moći, procesima donošenja odluka i oblikovanja javnih politika rezultira održavanjem postojećeg stanja ili čak pogoršanjem položaja žena u društvu. Kako je država najveći poslodavac u Crnoj Gori, ona mora biti uzor drugim poslodavcima u promovisanju principa rodne ravnopravnosti kroz imenovanje žena na pozicije moći, uticaja i donošenja odluka koje imaju posljedice na razvoj cjelokupnog društva.

Jedinice lokalne samouprave su, shodno Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, dužne da podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost. Ova obaveza predviđena je i Zakonom o lokalnoj samoupravi, gdje je navedeno da opština obezbjeđuje uslove za zaštitu i unapređenje manjinskih prava i rodne ravnopravnosti, u skladu sa Ustavom, zakonom i potvrđenim međunarodnim ugovorima. Imajući u vidu da jedinice lokalne samouprave odgovaraju na potrebe od neposrednog i zajedničkog interesa za lokalno stanovništvo, kao što su razvoj preduzetništva, socijalna zaštita, rješavanje stambenih pitanja, komunalne djelatnosti, javni prevoz, i drugo, jasno je da postizanje rodne ravnopravnosti na opštinskom nivou predstavlja značajan ili osnovni korak za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na nivou cjelokupnog društva.

Prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, političke stranke dužne su da svojim aktima odrede način i mjere za postizanje rodno balansirane zastupljenosti žena i muškaraca u svojim organima, na kandidacionim listama za izbor poslanika i odbornika, u izabranim klubovima poslanika i odbornika i za izbor na javne funkcije na svim nivoima. Dodatno, Zakon o političkim partijama predviđa obavezu partija da svojim statutima propišu način obezbjeđenja afirmativne akcije radi ostvarenja ravnopravnosti polova u postupku izbora organa partije. Iako političke stranke i njihova rukovodstva načelno prihvataju zahtjev za većim učešćem žena u političkom životu i nema eksplicitnog protivljenja zahtjevima za većim učešćem žena, evidentan je izostanak konkretnih aktivnosti usmjerenih na povećanje učešća žena u politici.

Kako bi se osigurala efikasnija implementacija principa rodne ravnopravnosti, Zakon o izboru odbornika i poslanika obezbijedio je posebne kvote za žene – obavezu da izborna lista mora imati najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola, kao i da u svakoj grupi od četiri kandidata barem jedan kandidat mora biti pola koji je manje zastupljen. Dodatno, zakon propisuje da izabrani odbornici/poslanici koji dolaze iz reda manje zastupljenog pola mogu biti zamijenjeni isključivo kandidatima istog pola koji su prvi naredno rangirani na izbornim listama.

Nadalje, potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva, što podrazumijeva primat i neposrednu primjenu međunarodnih konvencija, deklaracija, rezolucija i povelja, kao i evropskih direktiva. Brojne međunarodne konvencije ustanovljavaju standarde koji treba da doprinesu da žene i muškarci budu ravnopravno reprezentovani u parlamentu uključujući i posebne mjere za otklanjanje diskriminacije u ovoj oblasti, kao što su Konvencija o političkim pravima žena (1952), Deklaracija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (1967), Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (1979), Deklaracija o ravnopravnosti između žena i muškaraca (1988), Deklaracija Savjeta Evrope o ravnopravnosti žena i muškaraca (1997), Univerzalna deklaraciju o demokratiji (1997) i dr.

Tako Preporuka Rec (2003)3 o ravnomjernom učešću žena i muškaraca u procesima javnog i političkog odlučivanja, usvojena 12. marta 2003. godine od Odbora ministara Savjeta Evrope, propisuje da se o ravnomjernom učešću žena i muškaraca može govoriti kada zastupljenost žena ili muškaraca u bilo kojem organu političkog ili javnog odlučivanja nije niža od 40%.

Stanje u praksi : Opomene zbog nedovoljne zastupljenosti žena

Izveštaj Evropske komisije za 2022. godinu navodi da u politici i dalje dominiraju muškarci, a da primjetno raste verbalno nasilje nad ženama u političkom životu, posebno prema mlađim političarkama. Sistemski nedostaci ostaju, a patrijarhalni stavovi i nedovoljan partijski interes i dalje su prepreke aktivnijem uključivanju žena u politiku. Takođe, kapacitet parlamenta da integriše i nadgleda pitanja rodne ravnopravnosti treba da se poboljša.

Političko učešće žena i dalje je nisko na lokalnom nivou. Za posljednje lokalne izbore u Beranama dostavljene su i potvrđene dvije izborne liste, iako nisu obezbijedile pravno obavezujuću kvotu od 30% žena kandidata. Postoji potreba da se uvede obavezno rodno budžetiranje i dodijeli više sredstava ženskom preduzetništvu na lokalnom nivou i da se osigura gender mainstreaming na svim nivoima donošenja odluka, planiranja i implementacije politika.

Drugi periodični izvještaj Crne Gore iz 2017. godine pripremljen od strane Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena ponovio je svoju preporuku da je potrebno revidirati kvotu od 30 procenata u izbornom zakonu kako bi se osiguralo da je na izbornim listama političkih partija u svakoj grupi od tri kandidata, najmanje jedan kandidat žena.

Takođe, Komitet navodi da je potrebno stvoriti pogodnu sredinu za učešće žena u političkom i javnom životu, posebno u pogledu žena pripadnica manjina, uključujući podizanje svijesti među političkim liderima i javnosti da je puna, ravnopravna, slobodna i demokratska participacija žena na ravnopravnoj osnovi sa muškarcima u političkom i javnom životu uslov za potpunu primjenu ljudskih prava žena.

Dodatno, potrebno je ojačati izgradnju kapaciteta vezanih za političko liderstvo i kampanju za žene koje žele da uđu u politički život ili budu na javnim funkcijama i podstaći medije da osiguraju da žene i muškarci kandidati i izabrani predstavnici dobiju ravnopravnu vidljivost, posebno tokom izbornog perioda.

Istraživanje koje je sproveo DeFacto Consultancy potvrđuje nizak nivo uključivanja žena u politiku. Naime, svega 7.9% ispitanica je izjavilo da je uključeno u politički život u Crnoj Gori. Čak 41.4% žena smatra da politička atmosfera u Crnoj Gori nije ohrabrujuća za žene da se politički angažuju. Ipak, 70.4% ispitanica smatra da žene mogu napraviti stvarnu promjenu svojim učešćem.

Učešće žena u Skupštini i Vladi Crne Gore

Prema podacima prikupljenim za potrebe ove analize, od 81 poslanika u trenutnom sazivu Skupštine 22 su žene, što čini 27.16%.

Ovo predstavlja do sada najbolji rezultat u reprezentaciji žena u crnogorskom parlamentu. Naime, ukoliko posmatramo podatke o učešću žena u sastavima Skupštine Crne Gore u periodu 1946-2016. godine, žene su bile najzastupljenije u sazivu 2012-2016. sa 17.28%, dok je posmatrajući cjelokupni navedeni period prosjek zastupljenosti žena 12.83%.

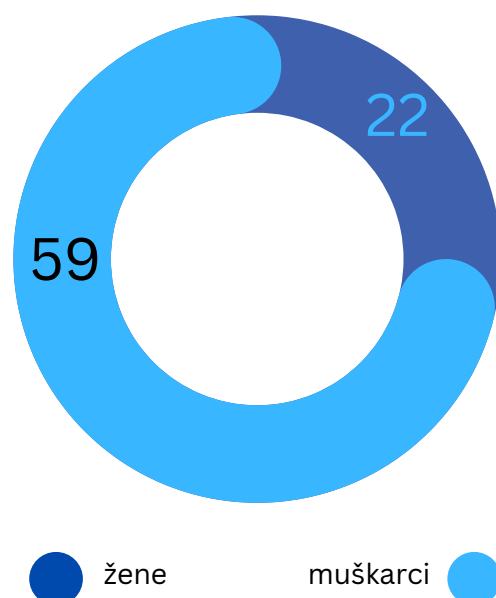
Ipak, prilikom razmatranja ovih podataka, treba uzeti u obzir da su na parlamentarnim izborima 2020. godine žene osvojile ukupno 18 mandata, odnosno 22.22%. U međuvremenu je nekoliko poslanika podnijelo ostavke, pa je došlo do izmjene udjela žena u ukupnom broju poslanika.

Iako ovakav rezultat predstavlja određeni napredak u odnosu na prethodne sazive skupštine, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri parlament predstavničko tijelo svih građana – nosilaca suverenosti u političkoj zajednici ako više od polovine građana nije adekvatno zastupljeno u najvišem zakonodavnom tijelu.

Uprkos povećanju broja poslanica, na čelu parlamenta i dalje je muškarac, dok je 2020. godine po prvi put izabrana žena na funkciju potpredsjednice Skupštine, što čini 33.33%.

Kada je u pitanju rad stalnih skupštinskih odbora, od ukupnog broja predsjedavajućih, žena je 5 od 15, odnosno 33.33%.

Udio žena u ukupnom broju poslanika Skupštine 2022. god.

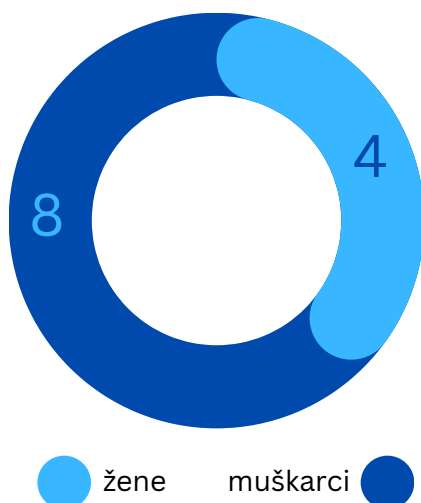
1 Podaci su prikupljeni na osnovu javno dostupnih informacija predstavljenih na sajtu Skupštine Crne Gore, pristupljeno 21.04.2022. godine.

2 Nada Drobnjak i Slavica Bajić, Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, str. 77-78.

3 Parlamentarni izbori 2020. iz rodne perspektive, Centar za ženska prava, 2021. godine, str. 11.

Naziv skupštinskog odbora	Broj žena predsjednica odbora
Administrativni odbor	1
Ustavni odbor	1
Zakonodavni odbor	1
Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu	0
Odbor za bezbjednost i odbranu	0
Odbor za međunarodne odnose i iseljenike	0
Odbor za evropske integracije	0
Odbor za ekonomiju, finansije i budžet	0
Odbor za ljudska prava i slobode	0
Odbor za rodnu ravnopravnost	1
Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport	0
Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje	0
Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje	0
Odbor za antikorupciju	1
Komisija za praćenje i kontrolu postupka privatizacije	0

Udio žena u ukupnom broju ministara/ki u Vladi 2020. god.

U Vladi Crne Gore izglasanoj 4. decembra 2020. godine žene zauzimaju četiri ministarska mjesta, odnosno 33.33%, što predstavlja najviši procenat žena na ministarskim pozicijama koje je Crna Gora ikad imala. Važno je napomenuti da su žene zauzele ministarska mjesta u resorima koji im „tradicionalno“ ne pripadaju, kao što je odbrana.

Ipak, pozicije predsjednika i potpredsjednika Vlade ostale su „tradicionalno“ rezervisane za muškarce. Od ukupnog broja zamjenika ministra, odnosno državnih sekretara, imenovano je 6 žena, što predstavlja 35.29%.

Učešće žena na lokalnom nivou

Donošenje odluka na lokalnom nivou od posebnog je značaja za svakodnevni život građana, pa je osiguranje primjene principa rodne ravnopravnosti preduslov zadovoljavanja njihovih životnih potreba. Uprkos važnosti uključivanja većeg broja žena u donošenje odluka na lokalnom nivou, žene ostaju zapostavljene kada je zauzimanje najznačajnijih pozicija moći u pitanju.

Tako funkciju predsjednice opštine obavljaju svega 3 žene od ukupno 25 mjesta, što čini 12%. U skladu sa presjekom napravljenim u aprilu 2022. godine, funkciju predsjednice obavljaju žene u opštinama Danilovgrad, Golubovci i Gusinje.

Funkciju potpredsjednice opštine obavlja 7 žena od ukupno 39 potpredsjedničkih mjesta, što čini 17.95%.

Funkciju predsjednice lokalnog parlamenta obavlja šest žena u opštinama Bijelo Polje, Šavnik, Plav, Cetinje, Kotor i Bar, što čini 24% od ukupnog broja mjesta.

Žene učestvuju u radu lokalnih parlamenata sa svega 31.18% ukoliko posmatramo zbirni prosjek za sve jedinice lokalne samouprave. Posmatrajući pojedinačno po opštinama, žene su u najvećoj mjeri kao odbornice zastupljene u parlamentu Glavnog grada (39.34%), a najmanje u parlamentu opštine Petnjica (16.13%).

Jedinica lokalne samouprave	Broj žena	Ukupan broj odbornika/ca	Procenat žena u parlamentu
Andrijevica	8	31	25,81%
Bar	14	37	37,84%
Berane	13	35	37,14%
Bijelo Polje	10	38	26,32%
Budva	10	33	30,30%
Cetinje	11	33	33,33%
Danilovgrad	8	33	24,24%
Golubovci	9	32	28,13%
Gusinje	9	30	30,00%
Herceg Novi	12	35	34,29%
Kolašin	11	31	35,48%
Kotor	12	33	36,36%
Mojkovac	7	31	22,58%
Nikšić	16	41	39,02%
Petnjica	5	31	16,13%

Plav	10	31	32,26%
Pljevlja	10	35	28,57%
Plužine	11	30	36,67%
Podgorica	24	61	39,34%
Rožaje	10	34	29,41%
Šavnik	9	30	30,00%
Tivat	10	32	31,25%
Tuzi	10	32	31,25%
Ulcinj	8	33	24,24%
Žabljak	9	31	29,03%
UKUPNO	266	853	31,18%

Procenat odbornica u lokalnim parlamentima

Podgorica 39,34 %
Nikšić 39,02 %
Bar 37,84 %

Ulcinj 24,24 %
Danilovgrad 24,24 %
Mojkovac 25,58 %

Učešće žena u političkim partijama

Političke partije su presudne u procesu kreiranja politika i praksi koje će uključiti adekvatno učešće žena. U Crnoj Gori još ne postoji istinsko opredjeljenje političkih partija da rodnu ravnopravnost uvrste u sastavni dio pitanja koja se odnose na demokratizaciju i evropeizaciju društva. Iako interna dokumenta političkih partija daju izvjestan prostor za afirmaciju žena, žene ostaju u ozbiljnoj manjini u rukovodećim organima.

Na čelu političkih partija u Crnoj Gori nema žena. Funkcije potpredsjednica obavlja 7 žena od 34 pozicija, što čini 20.59%.

Najveći procenat potpredsjednica imaju Socijaldemokrate SD, Socijalistička narodna partija SNP i Nova srpska demokratija NOVA, i to 33.33%. Zatim slijede Demokratska partija socijalista DPS, Građanski pokret URA i Liberalna partija LP sa 25%. Demokratska Crna Gora Demokrate imaju 20% žena na poziciji potpredsjednice, dok Socijaldemokratska partija SDP, Hrvatska građanska inicijativa HGI i Bošnjačka stranka BS nemaju žene na poziciji potpredsjednice.

Politička partija	Broj žena potpredsjednica	Ukupan broj potpredsjednika/ca	Procenat žena
Socijaldemokrate SD	1	3	33,33%
Socijalistička narodna partija SNP	1	3	33,33%
Nova srpska demokratija NOVA	1	3	33,33%
Demokratska partija socijalista DPS	1	4	25,00%
Građanski pokret URA	1	4	25,00%
Liberalna partija LP	1	4	25,00%
Demokratska Crna Gora Demokrate	1	5	20,00%
Socijaldemokratska partija SDP	0	4	0,00%
Hrvatska građanska inicijativa HGI	0	2	0,00%
Bošnjačka stranka BS	0	2	0,00%

6 Za potrebe ovog istraživanja korišćeni su javno dostupni podaci na sajtovima političkih partija, pa su u skladu sa raspoloživošću podataka razmatrane sljedeće partije: Demokratska partija socijalista DPS, Demokratska Crna Gora Demokrate, Građanski pokret URA, Socijaldemokratska partija SDP, Socijaldemokrate SD, Socijalistička narodna partija SNP, Nova srpska demokratija NOVA, Liberalna partija LP, Hrvatska građanska inicijativa HGI i Bošnjačka stranka BS.

Predsjedništvo partije je organ koji vrši poslove političkog upravljanja partijom, organizuje izbornu kampanju partije i vrši imenovanja na najvažnije funkcije u partiji i poslaničkim klubovima. Od ukupnog broja članova predsjedništva partija koje su razmatrane ovom analizom, žene čine 18.78%.

Najveći procenat žena u predsjedništvu partije ima Hrvatska građanska inicijativa HGI i to 50%, dok najmanji procenat žena ima Demokratska Crna Gora Demokrate – 8.33%. Pregled stanja u svim političkim partijama dat je u tabeli niže.

Politička partija	Broj žena u Predsjedništvu	Ukupan broj članova Predsjedništva	Procenat žena
Hrvatska građanska inicijativa HGI	4	8	50,00%
Liberalna partija LP	6	17	35,29%
Nova srpska demokratija NOVA	3	13	23,08%
Građanski pokret URA	5	22	22,73%
Socijaldemokrate SD	4	20	20,00%
Socijalistička narodna partija SNP	2	12	16,67%
Socijaldemokratska partija SDP	4	28	14,29%
Demokratska partija socijalista DPS	2	16	12,50%
Bošnjačka stranka BS	1	9	11,11%
Demokratska Crna Gora Demokrate	3	36	8,33%

Kada su u pitanju glavni odbori partija, žene zbirno posmatrano čine 30.56% ukupnog broja članova ovog tijela. Najveći broj žena je u Glavnom odboru Demokratske partije socijalista DPS (38.33%), dok je najmanji broj žena u Glavnom odboru Nove srpske demokratije NOVA (19%).

Ova analiza je potvrdila da su partije nevoljne da se odreknu najznačajnijih pozicija moći i uticaja unutar svojih redova u korist žena. Kako se pomjeramo ka masovnijim pozicijama sa manjim uticajem na proces donošenja odluka, procenat učešća žena raste, iako nedovoljno. S obzirom na ovakav način funkcionisanja unutar političkih partija, teško je očekivati da će se situacija promijeniti na centralnom i lokalnom nivou. Zbog toga ne čudi široko rasprostranjena praksa partija da žene rangiraju na četvrtom mjestu u svakoj rednoj grupi od četiri kandidata na izbornim listama, što u krajnjem rezultira manjim brojem žena u parlamentu.

Hijerarhijsko ustrojstvo partija koje odbijaju da se reformišu ključne su kočnice postizanja rodne ravnopravnosti na svim nivoima odlučivanja i donošenja odluka u društvu.

Predsjednice partija 0%

Potpredsjednice partija 20,59 %

Članice Predsjedništva 18,78 %

Članice Glavnog odbora 30,56 %

Preporuke za unapređenje stanja

- Skupština treba da kroz izmjenu izbornog zakonodavstva propiše obavezu da jedan u svaka tri kandidata na izbornoj listi mora biti osoba manje zastupljenog pola
- Vlada i Skupština treba da uvrste obavezne rodne kvote u Zakon o Vladi i Zakon o Skupštini
- Vlada i Skupština treba da redovno objavljuju statističke podatke o učešću žena u njihovom radu
- Jedinice lokalne samouprave treba da redovno objavljuju statističke podatke o učešću žena u predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti na lokalnom nivou
- Političke partije je potrebno obavezati da redovno izvještavaju javnost o učešću žena u svim partijskim organima

Izvori

- Zakon o rodnoj ravnopravnosti ("Sl. list RCG", br. 46/07, 40/11 i 35/15)
- Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021- 2022. godine
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, UN, 1979
- Nada Drobnjak i Slavica Bajić, Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore i Misija OEBS-a u Crnoj Gori
- Izvještaj Post-zakonodavni nadzor nad Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Vestminsterska fondacija za demokratiju (WFD)
- Informacija o učešću žena u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2015. godine
- III Izvještaj o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) podniet na osnovu člana 18 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, 2021. godina
- Ženski politički aktivizam u Crnoj Gori, DeFacto Consultancy, nalazi istraživanja javnog mnjenja
- Parlamentarni izbori 2020. iz rodne perspektive, Centar za ženska prava, 2021. godine
- Internet prezentacija Skupštine Crne Gore, pristupljeno 21.04.2022. godine
- Internet prezentacija Vlade Crne Gore, pristupljeno 21.04.2022. godine
- Internet prezentacije 25 jedinica lokalne samouprave, pristupljeno 21.04.2022. godine
- Internet prezentacije 10 političkih partija obuhvaćenih istraživanjem (Demokratska partija socijalista DPS, Demokratska Crna Gora Demokrate, Građanski pokret URA, Socijaldemokratska partija SDP, Socijaldemokrate SD, Socijalistička narodna partija SNP, Nova srpska demokratija NOVA, Liberalna partija LP, Hrvatska građanska inicijativa HGI i Bošnjačka stranka BS), pristupljeno 21.04.2022. godine

